

NHÂN VẬT HUYỀN ẢO TRONG TRUYỆN NGẮN ĐƯƠNG ĐẠI

LÊ THỊ HƯỜNG

Đại học Tổng hợp Huế

1. Trước hết phải xác định rằng nhân vật huyền ảo là loại nhân vật mang trong mình những yếu tố không thật. Loại nhân vật này là sản phẩm của kiểu sáng tác huyền thoại. Trong một bài báo, Lại Nguyên Ân chứng minh rằng có kiểu sáng tác huyền thoại và kiểu sáng tác này luôn luôn thu hút sức mạnh sáng tạo của nhiều tác giả lớn trên thế giới thế kỷ 20. Anh cho rằng "hệ thống thần thoại cổ xưa là sản phẩm của trí tưởng tượng tự phát của các cộng đồng dân cư" còn "văn học huyền thoại về thế kỷ 20 là những sáng tác cá nhân có chủ ý" (1). Điều đó cho thấy sự khác nhau cơ bản giữa hai thời kỳ phát triển của huyền thoại mà truyện ngắn hôm nay tiếp thu, phát triển và nâng lại theo hướng mới mẻ cho văn xuôi Việt Nam đương đại. Đặc biệt ở truyện ngắn, huyền thoại đã trở thành một thủ pháp đặc trưng.

2. Nhân vật huyền ảo xuất hiện trong truyện ngắn hôm nay với tần số cao. Loại nhân vật này mang rõ đặc điểm của quan niệm con người thần thoại - nghĩa là nhân vật thường không có chân dung, không ngôn ngữ; tồn tại không phụ thuộc vào không gian, thời gian, không già, không chết. Nhân vật thường mang một năng lực và sức mạnh khác thường, có thể làm được mọi việc. Ở một số truyện ngắn nhân vật biến hóa nhiều dạng. Truyện ngắn *Nguyệt Cầm* của Nguyễn Thị Âm với mô típ hóa thân, nhân vật xuất hiện đầu truyện là một bóng ma con gái - cô gái gầy đàn có tên là Nguyệt Cầm - con chạch bạch yến với mỏ và chân đỏ tươi như máu - người đàn bà trong giấc mơ ân ái hàng đêm - con qua trắng. Không khí truyện hòa quyện thực ảo, các chi tiết sử dụng lặp, đan xen (cô gái, ánh trăng, tiếng đàn) tạo nên tính biến hóa và lung linh huyền ảo: ở nhân vật. Ở một số truyện của Nguyễn Huy Thiệp, nhân vật giữ nhiều chức năng kì lạ. Nàng Sĩ biến đá thành nước. chàng Khó giết được con hổ tinh. Con gái thủy thần, hóa thân thành nhiều người để cứu giúp dân làng.

Đặc điểm thi pháp nhân vật huyền ảo là ít được miêu tả tâm lí. Nhân vật được biểu hiện là ở nhân vật người kể chuyện. Lời nói và hành động của nhân vật nếu không nhằm bộc lộ mình mà nhằm vào những nhân vật khác trong tác phẩm. Nó góp phần mạch truyện phát triển, giải quyết số phận các nhân vật tương quan mà ì ra nhà văn phải dùng các thủ pháp thông thường để biểu hiện. Vì thế nhân vật ảo có ỨC XUẤT HIỆN

ng "nhân vật phán truyền" - nhân vật có thể không xuất hiện, chỉ có lời nói có tính tiên báo. Môtíp "tiên báo" là thi pháp nghệ thuật báo hiệu những bước chuyển của nhân vật. Nhiều truyện ngắn xây dựng loại nhân vật phán truyền như một công cụ thi pháp báo hiệu trước⁽²⁾ (*Chuyện kể từ thung lũng* của Lại Văn Long, *Giọt máu* của Nguyễn Huy Thiệp, *Thợ may* của Phạm Hải Vân). Hình thức tiên báo thường là "có đi đi qua nói rằng..." hoặc biểu hiện ở lời đề từ, lời thơ, hoặc ở cách đặt tên nhân vật (tên nhân vật của Lại Văn Long). Lời phán truyền sẽ ứng vào cuộc đời nhân vật tương lai và chi phối số phận nhân vật đó từ đầu đến cuối tác phẩm. Lời tiên báo bao giờ cũng xảy ra trong quá khứ và hiệu ứng ở tương lai. Điều đó một phần cho thấy sự phá vỡ khuôn khổ của truyện ngắn hôm nay. Nhân vật không chỉ được thể hiện qua một lát cắt cuộc đời mà có quá trình phát triển lâu dài. Trong khuôn khổ của một thể loại nhỏ, truyện ngắn vẫn có thể chuyển tải số phận của một đời người, một gia đình hay vận mệnh của một dòng họ bằng những yếu tố tượng trưng.

Nhân vật phán truyền có lúc cũng xuất hiện như con người bằng xương bằng thịt với các thao tác "giả" của nhà văn (trong các truyện ngắn *Phẩm tiết* của Nguyễn Huy Thiệp, *Thợ may* của Phạm Hải Vân, *Người đoán mộng giỏi nhất thế gian* của Phạm Thị Huyền). Ở đây các tác giả đã làm một thao tác như thật để tạo nhân vật thành một con người có nguồn gốc xuất thân, có hình hài, có mối quan hệ thực với các nhân vật khác.

Có khi chất ảo của nhân vật là do sự tô vẽ, thêm thắt của nhân vật đám đông. Nhân vật đám đông thường được biểu hiện ở môtíp lời đồn ở các dạng: người ta nói rằng, người này nói rằng, đồn rằng v.v... Nhân vật đám đông với môtíp lời đồn thường chỉ xuất hiện thoáng qua trong tác phẩm nhưng lại có tác dụng tô đậm tính cách, dẫn dắt người đọc đi vào những kết thúc khác nhau, gợi mở nhiều vấn đề.

Một số truyện ngắn xây dựng nhân vật cổ tích, truyền thuyết. Đây cũng là dạng nhân vật ảo, được tái sinh từ nguồn văn học dân gian (*Sự tích những ngày đẹp trời* của Hòa Vang, *Trương Chi* của Nguyễn Huy Thiệp). Ở loại "giả cổ tích" này, nhà văn vận dụng cả không gian, thời gian cổ tích nhưng để nêu lên những vấn đề triết lý hiện đại hoặc quan niệm về con người hôm nay. Truyện ngắn Hòa Vang thường xây dựng nhân vật Nhân vật của Hòa Vang thường là những thần (Sơn Tinh, Thủy Tinh), những phật (sa tăng trong *Nhân sư*, phật trong *Phật úp mặt*). Hòa Vang viết ít nhưng truyện ngắn của anh chất giọng lạ, thể hiện rõ quan niệm con người của tác giả - quan niệm con người trần thế. Nhân vật của Hòa Vang dù là ai, thần, phật, sa tăng, người điên chàng nữa đều mang khát vọng làm người cháy bỏng. Hòa Vang luôn luôn có ý thức "người hóa" nhân vật ảo của mình. Mị Nương công chúa vẫn đau đáu một lòng nhớ quê hương, vẫn ngoại tình. Thủy tinh cô đơn và suốt đời mang một tình yêu chung thủy. Sa tăng tự nguyện trở về cuộc sống trần gian người lầm lũi và nhạt nhẽo. Tất Đạt Đa úp mặt uống bát sữa người nóng hổi, tỏa hào quang, được vớt ra từ bầu ngục của cô gái "tự nguyện từ bỏ một đời con gái thanh tân bấy nhiêu và một đời làm vợ, làm mẹ sắp tới". Nhân vật ảo dưới ngòi bút nhà văn đã chuyển tải được những vấn đề hiện đại, mang màu sắc triết lý, lấp lánh ý nghĩa nhân văn.

Nhìn chung nhân vật huyền ảo thường gắn với các chi tiết không thực như điềm báo, bói toán, mộng mị hoang tưởng. Phương thức xây dựng nhân vật ảo là kết hợp những yếu tố ảo thực, sử dụng huyền thoại, sử dụng các môtíp folklore, gây không khí ảo hoặc

không khí cổ tích. Nhân vật thường sống trong không gian, thời gian có tính chất vi
cửu. Truyện ngắn hôm nay thường xuất hiện các mô típ trời, thiên đường, cõi âm, đ
ngục, thủy cung... Thế giới phi thực này đã tồn tại song hành với thế giới con người
Không gian thường mang tính chất không cản trở - Tính chất này tạo nên yếu tố kì dị
cho nhân vật. Sử dụng kiểu không gian này nhiều truyện ngắn có cốt truyện được cấu t
rất tự do. Nhân vật có thể biến hóa, con người có thể đi lại từ thế giới này sang thế gi
khác. Nhân vật có thể từ trời bước xuống hạ giới (*Nhân sứ*), từ thủy cung lên (*Máu của th
thần*), từ trần thế lên thiên đường (*Giấc ngủ nơi trần thế* của Nguyễn Thị Ám), từ cõi âm
lên sinh hoạt với người (*Nguyệt Cầm*). Nhân vật ảo và thực có thể nói chuyện, tiếp xúc suôi
sã với nhau. Cô gái viết thư tâm sự với mẹ Âu Cơ (*Bức thư gửi mẹ Âu Cơ* của Y Ban), th
thần say đắm cô gái xinh đẹp ở trần gian, những cuộc ân ái giữa người và ma.

3. Haron Blum viết: "Một trong những dấu hiệu của nền văn học lớn là khả năng
siêu nhiên của nó gợi lên vô số các cách luận giải đa dạng" (3). Nhân vật huyền ảo chủ
trong bản thân nó nhiều tầng ý nghĩa. Hay nói cách khác, nó mang tính chất đa âm. Yếu
tố huyền ảo mang ý nghĩa tượng trưng, nó giúp tác phẩm tăng sức khái quát bằng chín
ý nghĩa tượng trưng này. Tất cả những điều đó cho phép giải thích vì sao truyện ngắn
hiện nay đưa huyền ảo vào như một đặc trưng chủ yếu và trở thành một "thủ pháp nghệ
thuật tự giác".

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Lại Nguyên Ân. *Thần thoại, văn học, văn học huyền thoại*. Tạp chí văn học 3/1992.
2. Sylvan barnet. *Nhập môn văn học*. Hoàng Ngọc Hiến dịch và giới thiệu. Trường viết
văn Nguyễn Du, 1992.
3. Trích lại theo Vladimia Xôlôviep. *Frot có phải là nhà văn vĩ đại không?* Tạp chí văn
học số 1/1992.

FANTASTIC CHARACTERS IN CONTEMPORARY SHORT STORIES

Le Thi Huong

Hue University

Fantastic characters have been appearing with high frequency in nowadays short
stories, especially in works by Nguyen Thi Am, Nguyen Huy Thiep, Lai Van Long, Phan
Thi Hoai, Hoa Vang, Y Ban..

Fantastic characers are always connected with unreal details, such as presages
divinations, dreams, hallucinations. Method of creating fantastic characters consist o
combining the real with the unreal, using folklore motifs and forming up unreal and
legendary atmospheres. Such characters live in eternal time and space. Fantasti
characters in those short stories were able to interpret modern social problems with
philosophic colour and brilliant humane meanings.